

I Kongres Antropologiczny w Polsce

W dniach 23–25 października 2013 r. w Warszawie odbył się I Kongres Antropologiczny, którego celem była integracja środowiska polskich antropologów oraz umożliwienie im wymiany poglądów w ramach rozmaitych podejść badawczych. Głównym organizatorem tego wydarzenia był Polski Instytut Antropologiczny (PIA) przy współpracy Komitetu Nauk Etnologicznych Polskiej Akademii Nauk oraz najważniejszych ośrodków antropologicznych w Polsce, tj. Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego, Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Instytutu Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, a także Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Łódzkiego. Przewodniczącą Rady Programowej Kongresu była dr hab. Katarzyna Kaniowska, prof. UŁ.

Idea kongresu zakładała podjęcie w polskim środowisku antropologicznym interdyscyplinarnej dyskusji na temat metodologicznych i teoretycznych wyzwań współczesnej antropologii oraz stworzenie ogólnopolskiej platformy dialogu wewnątrzśrodowiskowego. Do udziału w kongresie zaproszeni zostali zarówno pracownicy instytucji naukowych zajmujący się problematyką antropologiczną w swojej pracy badawczej, pracownicy muzeów, redaktorzy czasopism skupionych wokół zagadnień z zakresu antropologii, przedstawiciele organizacji pozarządowych i instytucji państwowych oraz osoby, które w swej pracy wykorzystują rozmaite metody etnograficzne. W efekcie program kongresu podzielony został na część plenarną, odbywającą się pierwszego dnia kongresowego, i dyskusje panelowe, które wypełniły w całości dwa pozostałe dni obrad. Zdecydowana większość spotkań miała miejsce w gościnnych progach Uniwersytetu Warszawskiego, z wyjątkiem Forum Młodych Antropologów, które drugiego dnia zorganizowane zostało we wnętrzach Muzeum Sztuki Nowoczesnej w Warszawie, a poświęcone było dyskusji nad oczekiwaniami i wyzwaniem, jakie czekają młodych antropologów wkraczających dopiero w sferę zawodową.

Uroczyste otwarcie kongresu miało miejsce w auli Starego Gmachu BUW Uniwersytetu Warszawskiego, a wykład inauguracyjny, zatytułowany: *Being irrelevant in the relevant way. Anthropology as a participatory vocation*, wygłosił gość specjalny, prof. Thomas Hylland Eriksen z Uniwersytetu w Oslo. Pierwsza sesja plenarna kongresu, pt.: *Antropologia w Polsce dzisiaj*, poświęcona została dyskusji na temat stanu polskiej antropologii, jej aktualnych problemów

i wyzwani. W sesji prowadzonej przez dra hab. Wojciecha Dohnalę (IEiAK UAM) wzięli udział zaproszeni gości, reprezentujący różne pokolenia polskich antropologów i różne ośrodki badawcze, a mianowicie dr hab. Janusz Barański (IEiAK UJ), dr hab. Marcin Lubaś (IS UJ), dr Katarzyna Majborda (IEiAK UW), prof. dr hab. Aleksander Posern-Zieliński (IEiAK UAM) oraz prof. dr hab. Jerzy Wasilewski (IEiAK UW). Uczestnicy odpowiadali na pytania przygotowane przez prof. dra hab. Michała Buchowskiego (IEiAK UAM), który nie mógł osobiście pełnić funkcji moderatora. Pytania dotyczyły kwestii polskiej szkoły etnologicznej i jej istnienia, zarówno w ujęciu historycznym, jak i obecnym, kwestii tożsamości dyscypliny oraz relacji pomiędzy polską etnologią a etnologią światową. Uczestnicy sesji mówili o obecności w środowisku polskich etnologów i antropologów pewnej wspólnoty interpretacyjnej, metodologicznej i metodycznej, wynikającej ze wspólnoty lektur, wspólnoty języka i wspólnego doświadczenia badawczych wyjazdów terenowych, nie dostrzegając jednocześnie istnienia jednej szkoły badawczej. Prof. dr hab. Jerzy Wasilewski mówił o dużej różnorodności podejść badawczych wśród polskich antropologów, o rozmaitych ważnych zwrotach badawczych (od semiotycznego do somatycznego) w polskim środowisku naukowym, o pewnych korektach kursu (na przykład dopracowaniu etycznej strony badań), o przejściach od badania struktur długiego trwania do namysłu nad natychmiastowością (*emergency*) czy od zainteresowań egzotyką po uprawianie antropologii *at home*. Jego zdaniem nie można zatem mówić o czymś takim jak polska szkoła etnologiczna, z wyjątkiem wspólnej podstawy jaka stanowią dla pracy antropologa w Polsce określone okoliczności bytowe, w postaci polskich warunków do pracy naukowo-badawczej.

Dr hab. Marcin Lubaś, próbując odpowiedzieć na pytanie kim jest antropolog i gdzie leży granica pomiędzy antropologią i nie-antropologią, zaznaczał, że antropologiem jest ten, kto chce o antropologii dyskutować, jest zaintrygowany antropologiczną problematyką. Jego zdaniem też myślenie o szkołach w nauce należy do czasów minionych, dziś ważniejsze są wspólne zainteresowania, ale także wspólna sytuacja historyczna, z którą antropolog musi zmagać się w swoich badaniach. Dr Katarzyna Majborda, odnosząc się do problemu szkoły badawczej, podkreśliła, że szkoła świadczy o istnieniu wyraźnej osobowości, autorytetu w antropologii, a dziś trudno takie zauważyć i skupiać wokół nich grono wiernych uczniów. Pojawiają się raczej grupy wspólnych zainteresowań i stylów badawczych, choć jednocześnie siłą polskiej antropologii jest jej różnorodność i wielość płynących z niej głosów. Prof. dr hab. Aleksander Posern-Zieliński, przyłączając się do wypowiedzi przedmówców, podnosił niemożność mówienia o polskiej szkole etnologicznej, z koniecznością dostrzegania jednak wspólnoty generacyjnej, specyfiki poszczególnych ośrodków badawczych czy wspólnoty lektur i dawnych mistrzów. Podkreślił również, że polską etnologię wiele dzieli od nauki uprawianej w zagranicznych ośrodkach naukowo-badawczych, a pol-

skich etnologów wciąż brakuje w środowiskach międzynarodowych. Wielu polskich badaczy dodatkowo specjalizuje się w badaniach kultury własnej, do których wydaje się mieć szczególne kompetencje i z czego wynika też specyfika polskiej antropologii.

W trakcie dyskusji pojawił się także problem niedofinansowania badań naukowych w Polsce, głównie humanistycznych, oraz problem niejednoznaczności przedmiotu badań w polskich środowiskach antropologicznych. Uczestnicy sesji zgodnie uznali jednak, że podstawą uprawiania pracy antropologa pozostaje wciąż prowadzenie intensywnych badań terenowych, w których badacz stara się wnikać w sposób postrzegania świata swoich rozmówców. Zauważono także, że obecnie antropologia pojawia się na gruncie rozmaitych dyscyplin naukowych (antropologia w biznesie czy zarządzaniu), a jednocześnie antropologami są badacze z nieetnologicznym wykształceniem, co dodatkowo różnicuje środowisko antropologiczne w Polsce. Dyskutanci podkreślali też potrzebę obecności antropologii w przestrzeni publicznej, budowania prestiżu tej dyscypliny i promowania dokonań antropologów w ich własnym środowisku zawodowym. Jednocześnie zaznaczono, że pytanie o polską szkołę etnologiczną i tożsamość dyscypliny nie jest najważniejsze w czasach, kiedy najbardziej interesujące inicjatywy o charakterze antropologicznym pojawiają się ponad granicami dyscyplin.

Druga kongresowa sesja planarna pt. *Antropologia na łamach polskich czasopism*, prowadzona była przez dr Grażynę Kubicę (IS UJ) przy udziale redaktorów kluczowych polskich czasopism z dziedziny antropologii społeczno-kulturowej. W sesji uczestniczyli między innymi redaktorzy czasopism takich, jak: „Lud”, „Kultura i Społeczeństwo”, „Etnografia Polska”, „Konteksty”, „Kultura Współczesna”, „Op.Cit.”, „Rocznik Antropologii Historii” czy „Etnologia Polona”. Celem sesji była debata nad obrazem antropologii w polskich czasopismach branżowych oraz prezentacja głównych tendencji w obecnym rozwoju dyscypliny w ocenie redaktorów czasopism. W efekcie jednak sesja ta objęła jedynie prezentację profilu naukowego poszczególnych wydawnictw.

Pozostałe dwa dni kongresu wypełniały sesje panelowe, odbywające się równolegle w trzech lub czterech blokach tematycznych. Każdego dnia spotkania w panelach poprzedzone były jednak wykładami nestorów polskiej antropologii; drugiego dnia kongresu swój wykład wygłosił prof. Zbigniew Jasiewicz (*Droga do teraźniejszości. Z historii myśli antropologicznej*), trzeciego zaś prof. Zofia Sokolewicz (*Garść refleksji nad prawdą naukową i życiem publicznym*). Poszczególne sesje panelowe poświęcone były rozmaitej tematyce badawczej i w ten sposób prezentowały różne subdyscypliny antropologii. Można było uczestniczyć w dyskusjach dotyczących wybranych obszarów szczegółowych zainteresowań badaczy kultury i życia społecznego, poczynając od problematyki terenu, przez antropologię rzeczy, mobilności, płci i seksualności, zagadnienia dyskursu i opisu, badania dziedzictwa kulturowego, etnoanimację, badania nad

tożsamością, problematykę etyczną w antropologii i antropologię zaangażowaną poprzez antropologię widowisk, antropologię obrazu, ciała czy rozwoju, antropologię medyczną, polityki i religii aż po antropologię w pracy muzealnej czy w mediach. Zabrakło jednak na przykład panelu prezentującego zainteresowania antropologicznie zorientowanych badaczy folklorystycznego słowa w kulturze. Osobne spotkanie poświęcone zostało natomiast problematyce obecności antropologii w przestrzeni publicznej oraz interdyscyplinarności i transdyscyplinarności w działaniach antropologów. Spotkanie moderowane było przez dra hab. Marcina Brockiego (IEiAK UJ) i dra Tomasza Rakowskiego (IEiAK UW), a wśród gości pojawili się antropolodzy wykorzystujący swą wiedzę i umiejętności w rozmaitych działach zewnętrznych. Celem debaty było sprowokowanie środowiska antropologów w Polsce do udziału w rozwiązywaniu aktualnych ważnych problemów społecznych i aktywnego angażowania się w rozmaite projekty zmian dotyczących różnych, często marginalizowanych środowisk społecznych.

I Kongres Antropologiczny był zapewne ważnym wydarzeniem jednoczącym środowisko polskich antropologów, a jego różnorodność tematyczna pozwoliła na odnalezienie interesujących dyskusji na wiele ważnych tematów badawczych, metodologicznych i teoretycznych, ale także znajdujących swe zastosowanie w praktyce społeczno-kulturowej. Udział w kongresie pozwolił zapewne również na zapoznanie się z różnymi sposobami antropologicznego badania otaczającego świata, jakie podejmowane są na gruncie różnych dyscyplin naukowych, etnologii, socjologii, literaturoznawstwa, historii czy medioznawstwa i kulturoznawstwa, umożliwiając jednocześnie dostrzeżenie zarówno dominujących, jak i zdezaktualizowanych obecnie, trendów i podejść badawczych. Kongres stanowił również niezwykle ważną kontynuację podejmowanych już od wielu lat spotkań polskich etnologów i antropologów, w ramach dorocznych zjazdów Polskiego Towarzystwa Ludoznawczego, ale jednocześnie organizatorom kongresu udało się wyjść poza utarte i kojarzone jedynie z ludowością obszary zainteresowań etnografii czy etnologii, ku postrzeganiu antropologii jako dyscypliny badającej po prostu człowieka i jego kulturę, w rozmaitych aspektach i przy użyciu różnych ujęć teoretycznych.

Katarzyna Orszulak-Dudkowska
Uniwersytet Łódzki
Instytut Etnologii
i Antropologii Kulturowej